

Ferhat ATAR

Ulukışla Kaymakamı

Kara Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi

Memleket Sevdalısı Bir Yiğidin Hazin Sonu

Hani bir söz vardır ya “Mum gibi ol, sen erirken etrafın aydınlansın”. Anlatacağım bu hikâye aynen bu söz gibi eriyen bir yiğidin etrafını aydınlatma çabasını anlatmaktadır. Her ne kadar hikâye demişsem de anlatacaklarım hakikatin ve adanmışlığın ta kendisidir.

1900’lü yıllar... Zamanının ruhunda değerlendirdiğimizde Osmanlının ihtişamlı yılları geride kalmış bir denge politikası ile devletin yaşaması sağlanmaya çalışılmaktadır. Osmanlı Devletinin üzerinde Avrupalı ve diğer emperyalist devletlerin çıkarları ve baskıları da en üst seviyelerdedir. Makro düzeyde bunlar görülürken taşrada durum pek farklı değildir.

Anlatacağım olay Konya Vilayetine bağlı Niğde Sancağının Maden (Hamidiye/Bulgar Dağı) kazasında meydana gelmiştir. Bugünkü Ulukışla ilçesinin Maden köyü o dönemin kaza merkezi olup İpek yolunun geçtiği altın ve gümüş madeninin bulunduğu canlı ve hareketli bir yerleşim yeridir. Altın ve gümüş madenlerinin varlığı emperyalist devletlerin iştahını kabartmakta ve bu önemli bölge için farklı planları bulunmaktadır. Bu planların en göze çarpanı ise bu bölgede Müslüman Türk nüfusunun 1870’li yıllardan sonra belirli plan çerçevesinde göçe zorlanarak azaltılması ve yerine Hristiyan nüfusunun ikame edilmesidir. Bu plan Müs-

lüman ahali tarafından geç de olsa fark edilmiş ve ilgili makamlara aktarılmışsa da herhangi bir tedbir alınmamış ve hatta 1890’lara doğru göç hızını artırmıştır. Bu durum istihbarat raporları ile devrin padişahı II. Abdülhamit Han’a da iletilmiş olmalı ki bu önemli bölgeye Erzurum’un dadaş vatansever bir evladı Kaymakam olarak gönderilmiştir. İsmi Mehmed Hilmi Efendi olup bölgede zamanla **Kara Kaymakam** olarak ün salmış, namı ve ismi bugünlere kadar gelmiş bir kaymakam. Halk tarafından çok sevildiği ve yine halkın nazarında kurtarıcı olarak görüldüğü için insanlar tarafından çocuklarına ismi konularak bugüne kadar bölgede yaşatılmış bir kaymakam.

1848 yılında Erzurum’da Tüfenkçizade ailesine mensup olarak dünyaya gelen Mehmed Hilmi Efendi, 1896 yılında önceki ismi Secaeddin veya Maden olan daha sonra Padişah II. Abdülhamit tarafından hükümet konağı ve cami yaptırıldığı için O’na hürmeten ismi Hamidiye olarak değiştirilen kazaya hem ‘Kaymakam’ hem de devletin elinde bulunan altın ve gümüş işletme tesisinin ‘Müdürü’ olarak atanmıştır (**11 Nisan 1896-27/L/1313**).

Görevine başlar başlamaz sıkıntıları görür yapılacak çok iş olduğunu anlar ve kollarını sıvar çizimlerini giyer. Öncelikle devlet için önemli olan bu kazada emperyalist

devletlerin uygulamaya çalıştığı nüfus politikasını değiştirmeli, kaza ve köylerde Müslüman Türk nüfusu artırmalıydı. Yaşanılan dönem ve devletin içerisinde bulunduğu durum itibarıyla bu çok zor bir işti. O nedenle zorluklara kendisini ve ailesini hazırlamıştı. Öncelikle kendi memleketine de yakın olan başta Gümüşhane ve diğer illerden binlerce aileyi Hamidiye kaza merkezi ile Darboğaz, Emirler, Kılan gibi köylere yerleştirdi. Beş yıl gibi kısa sürede bölgede Müslüman nüfus tekrar artmış ancak bu durum bazıları rahatsız etmişti. Bu çevreler, emperyalist devletlere (özellikle Fransa) 'Kaymakamın Hristiyan nüfusu göçe zorladığı, Hristiyanların evlerini ve işlerini elinden alıp Müslümanlara verdiği' yönünde şikâyetlerin gündeme gelmesini sağladılar. Nitekim Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi, Rum Patrikhanesi tarafından **27 Ekim 1901-14/B/1319** tarihinde Adalet Bakanlığına ve saraya şikâyet edilmiştir. Devrin emperyalist devletleri konu hakkında hükümete baskı uygular ve konunun araştırılması için kazaya mülkiye müfettişi gönderilmesini sağladılar (22 Ocak 1902-12/I/1319). Müfettiş uzun uzun konuyu inceler yerinde denetler ve kaymakamın suçsuz olduğunu ortaya koyar ve kazadan ayrılır (**14 Mayıs 1902-05/S/1320**).

Kaymakam yarım kalan işleri tamamlamak için kolları yeniden sıvar. Bölgenin ikinci en önemli konusu da

işlenen Altın ve Gümüş madeninin güvenli şekilde pazara ulaştırılması için yollar yapmaktır. Bugün Maden Köyü – Alihoca - Çiftehan yolu ile Maden – Darboğaz – Porsuk - Gümüş yolları bizzat Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi zamanında çizilmiş ve kısa bir süre içinde katır yolu olarak açılmıştır.

O devirde pek çok haydut ve eşkiya dağlarda gezdiği, kervanların yolunu keserek yağma yaptığı için, yol yapımında en önemli konulardan biri yolların güvenli yerlerden geçmesiydi. Bu çerçevede alınabilecek tedbirlerden biri de köylerin dışından geçen yani köylere çok uzak mesafeden geçen yolların köy içlerinden geçmesinin sağlanmasıydı. Öyle de yapmak istedi Mehmed Hilmi Efendi. Şu an kullanılan Maden-Alihoca yolu Alihoca köyünün içinden geçecekti. Ancak bu durum köylü tarafından istenmemekte ve köylü bu yolun köyden geçmemesi için direnmekteydi. İşte bu hengâmede Alihoca köyünden yaşlı bir kadının köy meydanında Mehmed Hilmi Efendinin gıyabında "Ya Subaşının başından ya da Kalkan kayanın taşından bulasın" diye beddua etmesi hadisesi meydana gelmiş ve bu durum Mehmed Hilmi Efendinin kulağına gitmişti. Mehmed Hilmi Efendi bu durumu haber alır almaz Alihoca köyüne gider ve ahaliyi köy meydanında toplar. "Duydum ki yolun buradan geçmesinden dolayı bana beddua edersiniz. Varın edin

bedduanızı hakkım helaldir; çünkü yıllar sonra sizin torunlarınız dua edecektir bana" der ve köyden ayrılır.

Mehmed Hilmi Efendiden bunca yıl sonra Kaymakam olarak görev yaptığım bu ilçede Alihoca köyüne yaptığım her ziyaretimde bu konuyu mutlaka açar ve köylünün görüşünü alırım. Köylüye sorarım "Bu yolun buradan geçmesi mi sizler için iyi yoksa Horoz tarafından gitmesi mi?" diye. Köylü böyle bir soruyu önce garipser sonra "elbette buradan geçmesi iyi, yol medeniyettir" der ve sonra ben bu olayı hatırlatırım. Ardından da hep birlikte Mehmed Hilmi Efendi'yi birer Fatih ile yâd ederiz.

Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi halkçı ve halkın çıkarları için çalışan bir insandı. Bu nedenle kimsenin, özellikle zenginlerin sofrasına oturmaz onlarla düşüp kalkmazdı. Kazanın zenginleri tarafından daima lüks sofralara davet edilir ancak her daim geri çevirirdi. Sofralarında daima kaymakam, kumandan gibi memurları ağırlayan böylece vatandaş katında güç kazanan zengin ahali bu duruma alışık değildi. Kendileri ile oturmaya vakit geçirmeyen bir kaymakam nasıl olurda sefil köylü ile oturur diye tartışarlardı aralarında. Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi gündüz kahvehanelerde oturan özellikle de genç insanlardan hiç almazdı. Kendisi gündüz kahvehaneleri gezer gençleri gördü mü çalışmaları için madene işe gönderirdi. Akşam giderken de çalıştırdığı gençlere soğan, ekmek, domates ile beraber birazda harçlık vererek evine gönderirdi. İşte tüm bunlar birilerini rahatsız ediyordu. Zaten bu yüzden Kara Kaymakam demişler Mehmed Hilmi Efendiye.

Kara Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi'nin nüfusa ilişkin tedbirleri azınlıklar ve onların arkasındaki

emperyal güçleri; yolların yapılması kişisel menfaati zedelenen ve malesef cahil kalmış bazı köylüyü ve güvenli yolların yokluğundan istifade eden eşkiyayı; sofralara oturmaması ise bazı zengin eşrafı rahatsız etmişti. Ama devlet de kaymakamının arkasında durmuştu, günümüz tabiriyle yedirmemişti iftiralar karşısında Kaymakamını. Dış dünyada durum bu haldeyken iç dünyasında da ailesi ile vakit geçiriyor ve sanki sonunu tahmin ediyormuşçasına ailesine daima “Ben ölürsem mezarımı bu kazaya koyun. Dirimden korkanlar ölümden de rahat etmesin” diyordu.

Yollar son hızla yapılıyordu. Yine bir Kasım günüydü. Soğuklar ağır ağır kendini hissettiriyor, kar havası oluşmaya başlıyordu. Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi at arabası ile yol denetimine çıkmıştı. Yolda işçilere talimat veriyor, Maden - Alihoca yolunun karlar düşmeden bitmesini emrediyordu. Herkes seferber olmuş çalışıyordu. Yol denetimi bitmiş Alihoca tarafından Maden kaza merkezine doğru geliyordu ki birden at huysuzlanması ile birlikte ve süratle bugünkü Maden köyü mezarlığının bulunduğu bölgeye yakın bir yerde uçuşuma doğru gidiyordu. At arabasını kullanan kişi arabadan atlasa da o anda yapmaya çalıştığı hizmetleri düşünen ve belki de kim bilir yapacağı başka hizmetleri de planlayan Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi buna fırsat bulamaz ve metrelerce yükseklikten madden uçuşuma yuvarlanır ama inşallah manen şehadet ile kucaklaşır.

Artık kazada yas ve hüznün vardır çoğu zaman olduğu gibi ancak yitirdikten sonra fark etmenin sonucu. Vasiyeti üzerine mezarı Abdülhamit Han'ın gönderdiği para ile yapılan caminin bahçesine defnedilir ve asil devletimiz Osmanlı Devleti tarafın-

dan ailesine de maaş bağlanır (15/ZA/1321-02.02.1904).

Şehadet tarihi 28 Kasım 1903'dir. Ancak günümüzde yaşayan yaşlı ilerlemiş insanların anlattıklarına bakılırsa kaymakam eşkiyalar veya “rahatsız olan diğer kesimler” tarafından suikast sonucu şehit edilmişti. Nitekim o dönemde, yöre halkı Kaymakamın suikast sonucu öldürüldüğüne inandığı için bu durumu içine sindiremiyor ve bu nedenle başta Kılan - Darboğaz - Emirler ve Ulukışla gibi köy sakinleri olmak üzere imza toplayıp kaza merkezinin Hamidiye'den alınmasını ve Ulukışla'ya taşınmasını talep ediyordu (22 Haziran 1909-03/C/1327). Osmanlı hükümeti de bu suikast şüpheli olaydan olsa gerek Hamidiye kazasına artık sıcak bakmıyordu. Kaza merkezinin Hamidiye'den alınarak başka bir yere taşınması o günden sonra sık sık gündeme geliyor, hatta bir defasında 12 Aralık 1907 tarihinde maden işçileri kazanın taşınmaması için padişaha mektuplar yazıyordu. Fakat buna rağmen yeni yapılan Bağdat demiryolunun güvenliği gerekçe gösterilerek kaza 1910 yılında bir gecede Ulukışla'ya taşınıyordu (30 Ağustos 1910-23/Ş/1328).

Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi'nin bu şüpheli kazası “rahatsızlıkların neticesi planlanan” bir suikast mı idi halen bilemiyoruz. Bu nedenle de biz o dönemde mezar taşına Osmanlıca yazılmış olan yazıyı baz alıyor ve onu bir görev şehidi olarak kabul ediyoruz.

Namı bu günlere kadar gelen, ismi geçtiğinde kulaktan duyma bilgilerle dayalı da olsa gözler yaşartan bu Kaymakamın harabe ve bulunmayacak halde olan mezarını 112 yıl sonra tespit ettirip, restore ettirmek de şükür bizlere nasip oldu. Mezarı restore ettirdikten sonra fark ettiğimiz enteresan bir durum da şu ki; hem Maden (Hamidiye) kaymakamı

mı hem de maden işletme müdürü olan Mehmed Hilmi Efendi'nin mezarı günümüz Ulukışla Kaymakamı olan şahsım tarafından bulunmuş, restorasyon masrafları ise şu an özel sektör tarafından işletilmekte olan günümüz altın ve gümüş madeni işletmesi tarafından karşılanmıştır.

Mekânın cennet olsun Mehmed Hilmi Ağabey

Mekânın Cennet olsun yiğit adam... (22.12.2015)

Osmanlıca Yazan Mezar taşının tercümesi

Tevellüd eyleyüp ta Erzurum Şehri'nden ey canım

Yaşadım ellibeş yıl bu cihanda geçti zamanım

Şu Bulgar Dağı Maden'inde yedi yıl müdir oldum

Vazifemde sadakat üzere geçti ömrü avanım

Nihayet ırcii emri düşürdü yüz zira yerden

Vazifemde şehit oldum, bana lütfetti sübhanım

Tüfenkçi Zadelerdendir nesebim ab-u ecdadım

Mehmed Hilmi'dir ismim, feramüş etmedi ihvanım

Çufuzi söyledi tarihi cevheri yadigâr etti

Okusun Fatıha, ihlas eyle yâd ile yaranım

Tarih verileri T.C Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğünden alınmıştır.

1. Mehmed Hilmi Efendinin Kaymakam olarak Atanması (11 Nisan 1896)

Tarih :27/L /1313 (Hicrî) **Dosya No :**764 **Gömlek No :**57235 **Fon Kodu :**BEO

Bulgardağı Madeni Müdiriye-ti'nde bulunan Hilmi Efendi'nin Hamidiye kazası Kaymakamlı-ğ'na tayini. (Dahiliye, Orman ve Maadin)

2. Rum Patrikanesinin Kaymakam Mehmed Hilmi Efendiyi Şikaye-ti (27 Ekim 1901)

Tarih :14/B /1319 (Hicrî) **Dosya No :**2548 **Gömlek No :**63 **Fon Kodu :**DH.MKT.

Bulgardağı Madeni Kaymakamı Mehmed Hilmi Efendi'nin Hıristiyanlar hakkındaki tahkirat ve tezyifatını havi Rum Patrikliğince Adliye Nezareti'ne tevdi olunan tahririn doğru olup olma-dığına dair Konya Vilayeti'nden bilgi istendiği

3. Mehmed Hilmi Efendi Hakkın-da yapılan Şikâyetlerin İncelen-mesi (22 Ocak 1902)

Tarih :12/L /1319 (Hicrî) **Dosya No :**2578 **Gömlek No :**93 **Fon Kodu :**DH.MKT.

Hamidiye Kaymakamı ve Bul-gardağı Maden Müdürü Hilmi Bey hakkındaki şikâyetlerin tah-kiki.

4. Mehmed Hilmi Efendi Hak-kında İddiaların asılsız olması hakkında tahkikat raporu (14 Mayıs 1902)

Tarih :05/S /1320 (Hicrî) **Dosya No :**503 **Gömlek No :**4 **Fon Kodu :**DH.MKT.

Hamidiye Kaymakamı ve Bul-gardağı Madeni Müdürü Meh-med Hilmi Efendi hakkında Hı-ristiyanları tahkir ettiği ve göçe zorladığına ilişkin iddiaların asılsız olduğu.

5. Mehmed Hilmi Efendinin Şehit Olması (28 Kasım 1903)

Ekteki Osmanlıca Metin

6. Ölümünden sonra Kaymakam Mehmed Hilmi Efendinin aile-sine maaş bağlanması (2 Şubat 1904)

Tarih :15/Za/1321 (Hicrî) **Dosya No :**1018 **Gömlek No :**25 **Fon Kodu :**ŞD.

Hamidiye Kaymakamı Hilmi Efendi'nin ailesine maaş tahsisi.

7. Ahali tarafından Hamidiye ka-zasının taşınması talebi (22 Ha-ziran 1909)

Tarih :03/C /1327 (Hicrî) **Dosya No :**2852 **Gömlek No :**85 **Fon Kodu :**DH.MKT.

Hamidiye Kaymakamlığı'nın Bulgardağı Madeni Müdürlü-ğü'nden ayrılarak kaymakam-lık merkezinin Ulukışla köyüne naklinin eşraf tarafından talep edildiği

8. Hamidiye Kazasının başka bir yere taşınmaması için Maden

işçilerinin talepleri (12 Aralık 1907)

Tarih :07/Za/1325 (Hicrî) **Dosya No :**1217 **Gömlek No :**5 **Fon Kodu :**DH.MKT.

Niğde sancağı Hamidiye kaza-sı merkezinin Bulgardağı Ma-deni'nden Ulukışla karyesine naklolunacağını haber aldıkla-rından bahisle buna engel olun-ması talebini havi maden işçileri tarafından gönderilen arzuhalin tahkiki ve bundan sonra müte-addid imzalı arzuhal tanzimine izin verilmemesi işarı.

9. Hamidiye (Secaeddin/Maden) Kaza merkezinin Ulukışla köyüne taşınması (30 Ağustos 1910)

Tarih :23/Ş /1328 (Hicrî) **Dosya No :**1483 **Gömlek No :**1328 **Fon Kodu :**İ.DH..

Niğde sancağı dâhilinde Şeca-eddin kazası merkezinin Ulukış-la karyesine nakli ve naminin Ulukışla'ya tahvili.

Subaşı Mevki: Alihoca Köyü ve Çif-tehan köyleri arasında bulunan bir mevki

Kalkankaya: Alihoca ve Maden köy-leri arasında bulunan yüksek bir ka-yalık ve taşlık alan

İsmihan Meydan: Makalede yer alan Olayları Anlatan Kişi. 86 ya-şında, Kaymakam Mehmed Hilmi Efendi tarafından Maden Köyüne yerleştirilen ve köyde şuan aslen Gümüşhaneli olan tek aileye men-sup bir kadın.

